LIUBA AGAPI
Institutul de Filologie
(Chişinău)

CLASIFICĂRI ALE ELEMENTELOR DE LIMBĂ DE EXPRESIE A EMOTIVITĂȚII

Clasificarea mijloacelor lingvistice de expresie a emotivității este strîns legată de clasificarea emoțiilor din perspectiva psihologiei, iar întrucît realizarea unei clasificări universale a emoțiilor e dificilă (manifestările lumii interioare a omului fiind extrem de variate), se atestă şi lipsa unor criterii unice în ceea ce priveşte clasificarea elementelor lingvistice de expresie a acestor trăiri afective, fapt care determină existența mai multor tipologii.

În psihologie, specialiştii se confruntă cu dificultăți chiar la separarea denominativă a unor stări emoționale, deoarece există sute de emoții, cu variantele, mutațiile şi combinările lor, iar nuanțele unora sunt atît de numeroase, noi nu avem atîtea cuvinte ca să le numim. În plus, în unele stări afective extremele plăcut-neplăcut pot fi amestecate, iar altele cu timpul se rafinează, se diversifică, se transformă: furia, de exemplu, se transfigurează în ură, resentiment sau ranchiună. Nu trebuie să trecem cu vederea inevitabilul aspect dezordonator al unor emoții, care duce la o agitație motorie haotică ori la paralizarea oricăror mişcări logice. Philippe Malrieu face, în acest sens, distincția dintre „les émotions de mise en route" şi „les émotions de déroute" (emoțiile de orientare şi cele ce ne derutează) [1, p. 129].

Pornind de la caracteristicile emoțiilor, unii psihologi identifică aproximativ 200. Charles Darwin, primul care a studiat emoțiile, consideră totuşi că există şase emoții de bază, la fel cum există culori de bază (care, prin combinație, dau naştere întregului spectru al experienței emoționale umane): *furia*, *teama*, *dezgustul*, *mirarea*, *bucuria*, *supărarea* [2, p. 99]. Robert Plutchik, în studiile sale, adaugă celor şase emoții primare identificate de Ch. Darwin încă două: *curiozitatea şi acceptarea*.

Cercetătorul K. Izard distinge 10 emoții fundamentale – *emoțiile interesului*, *bucuriei*, *mirării*, *suferinței-durere*, *mîniei*, *repulsiei*, *disprețului*, *fricii*, *vinovăției* [3, p. 22], punînd la bază faptul că fiecare dintre aceste emoții influențează într-un mod specific asupra proceselor de percepție şi asupra comportamentului uman.

Majoritatea psihologilor însă consideră de bază doar patru emoții: *frica*, *furia*, *plăcerea*, *tristețea***.** Pe lîngă acestea, mai există un număr foarte mare de emoții „subtile".

La baza clasificării emoțiilor sus-numite, în psihologie, se pun diverse criterii: 1. intensitatea emoțiilor (conform acestui criteriu, J. P. Sartre clasifică emoțiile în două mari clase: *emoții puternice*, însoțite de reacții relativ violente, şi *emoții fine*, însoțite de reacții relativ slabe). În prima categorie se includ: furia, frica, tristețea, ruşinea, orgoliul şi toate varietățile lor, iar în a doua – toate sentimentele morale, intelectuale şi estetice. Nuanțele lor se combină şi continuă unele în altele la infinit [4, p. 90]; 2. durata lor; 3. profunzimea (emoții serioase sau superficiale); 4. conştientizarea (emoții latente sau bine controlate); 5. necesitățile; 6. complexitatea (simple sau compuse,); 7. condițiile de apariție; 8. funcțiile îndeplinite; 9. influența asupra organismului; 10. obiectul conținutului si orientarea (emoții orientate către sine – mulțumirea de sine, căința şi către alții – mulțumirea, invidia); 11. specificul exprimării lor etc.

BDD-A25940 © 2009 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:04 UTC)

Cel mai frecvent este întrebuinţată divizarea emoţiilor în pozitive (*bucuria*, *simpatia*, *încîntarea*, *recunoştinţa*, *ataşamentul*, *stima*, *încrederea*, *mîndria*, *entuziasmul*, *siguranţa*, *exaltarea etc*.) şi negative (*tristeţea*, *furia*, *frica*, *necazul*, *deznădejdea*, *desperarea*, *regretul*, *invidia*, *dezamăgirea*, *mîhnirea*, *plictiseala*, *vinovăţia*, *zăpăceala*, *supărarea*, *indignarea* etc.). Această divizare reflectă aprecierea subiectiva a senzaţiilor percepute.

În limbă, ambivalenţa, bipolaritatea emoţiilor este surprinsă în perechi de antonime: *bucurie-tristeţe*, *plăcere-dezgust*, *mînie-relaxare*, *admiraţie-dispreţ*, *simpatie-antipatie etc*.

Lingvişţii au dovedit că în limbă avem mai multe cuvinte care exprimă emoţii negative decît cuvinte ce denumesc emoţii pozitive, indiferent de cultura din care facem parte, educaţia sau vîrsta [5, p. 149]. Ei pun acest fenomen pe seama faptului că în trecut emoţiile negative influenţau enorm capacitatea omului de a supravieţui. Spre exemplu, frica influenţa capacitatea omului de a fugi din faţa pericolului. Tot din acest motiv emoţiile negative sunt mai multe. Limbajul etichetează nuanţele negative ale trăirilor afective în sinonimele lor (de exemplu: *ură*, *antipatie*, *animozitate*, *resentiment*, *dezgust*, *aversiune*, *maliţiozitate*, *ciudă*, *răzbunare*, *oroare* etc.).

Dar nu toate manifestările emoţionale pot fi atribuite uneia dintre cele două grupe : negative sau pozitive. Există şi **stări emoţionale neutre**: *mirarea*, *curiozitatea*, *indiferenţa*, *etc*. Pe de altă parte, emoţiile uneori se asociază în cupluri contradictorii, implicind polaritatea caracteristică vieţii afective.

Aceste distincţii constituie sarcina cărţilor de psihologie, dar şi a dicţionarelor de sinonime. De fapt, multe studii psihologice germane nu sunt decît dicţionare de sinonime privind capitolul emoţiei.

Conform distincţiilor sus-numite, efectuate de psihologi, considerăm unul dintre criteriile clasificării unităţilor lexicale marcate emotiv **criteriul apartenenţei la o zonă emoţională în raport cu propriul eu**. Astfel, remarcăm unităţi lexicale ce exprimă emoţii *pozitive* (*sau plăcute*), *negative* (*sau neplăcute*) *şi ambivalente*;

Cercetările lingviştilor depăşesc de cele mai multe ori cadrul indicilor pur psihologici, punînd la bază şi alte criterii de clasificare a cuvintelor emotive.

Una dintre primele clasificări în lingvistică, cea a A. D. Grigorieva (1953), cuprindea trei clase ale lexicului funcţional-emoţional, la bază punîndu-se **criteriul semantico-formal.** Această clasificare se repetă în lucrările altor autori, cu anumite variaţii: L. L. Chim (1956) consideră acest lexic emoţional-apreciativ, M. N. Kojinoi (1960) îl numeşte expresiv-emoţional (1984). Conform autorilor numiţi, avem unităţi lexicale emotive [6, p. 76]: cuvintele cu sufixe diminutivale sau augmentative sunt cuvinte de coloratură emotivă (*floricică*, *sănătoşel*, *frumuşel*, *deşteptăţel*, *băieţoi* etc.);

Există cuvinte care concentrează emotivitatea în semantica lor (exprimă emoţii trăite de vorbitorul însuşi: *dezgust*, *răutate*, *bucurie*, *ură* etc.) şi cuvinte care exprimă o apreciere, o atitudine din punctul de vedere al vorbitorului (*bun*, *rău*, *crud* etc.)

Referitor la ultima categorie, elementele sunt interpretate de lingvişti în mod diferit: unii le atribuie lexicului neutru, alţii – celui emotiv.

V. I. Bolotov conturează o tipologie, pornind de la mai multe criterii [7, p. 116]:

1. **Conform caracterului uzual** (unităţi lexicale *uzuale* şi *ocazionale*, care reprezintă cuvinte cu o coloratură afectivă doar într-un anumit context, la un anumit vorbitor);

2. **Conform numărului de sensuri** (unităţi lexicale *monosemantice* şi *polisemantice*);

3. **Conform structurii morfologice (**unităţi lexicale *primare*, simple şi unităţi lexicale *secundare*, derivate cu afixe);

4. Conform funcţiei unităţii lexicale (**cuvinte care *numesc emoţiile*, unităţi lexicale care *descriu emoţiile* şi care *exprimă emoţiile*).**

BDD-A25940 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:04 UTC)

Considerăm mai reuşită clasificarea lexicului emotiv realizată de N. A. Lukianova (1967), întrucît cercetătoarea delimitează net „hotarele" acestui tip de lexic şi facilitează determinarea elementelor lui. Conform lingvistei, există trei clase de cuvinte care exprimă emoţiile şi care corespund celor 3 tipuri de emotivitate a cuvîntului [8, p. 54]:

1. Cuvinte care conţin emotivitatea în sensul lor denotativ (*interjecţiile*, *înjurăturile*, *hipocoristicele*);

2. Cuvinte în care emotivitatea se reflectă în unul dintre sensurile conotative ale cuvîntului, în sensurile lui derivate. Acestea includ denumirea obiectului, a fiinţei etc. şi atitudinea vorbitorului faţă de acestea (*drag*, *iubit*, *scump*, *voinic*, *mândru*, *sufleţel*, *odor*, *giuvaier*, *îngeraş*, *puică*, *duducă*, *ticălos*, *trădător*, *nemernic*, *canalie*, *aventurier*, *gogoman* etc.);

3. Cuvinte ce devin expresie a emotivităţii datorită contextului (acestea fiind cele mai flexibile, întrucît îşi pot modifica sensul în funcţie de context, caracterizîndu-se chiar prin ambivalenţă).

Referindu-ne la aspectul mijloacelor lingvistice şi al modalităţilor de exprimare a emotivităţii, trebuie să ţinem cont că acestea nu se realizează doar la nivelul lexicului, ci şi la celelalte niveluri ale limbii. De aceea, considerăm o clasificare a mijloacelor de expresie a emotivităţii, conform nivelului lingvistic la care se realizează, una dintre cele mai potrivite. Această tipologie oferă o privire de ansamblu asupra elementelor lingvistice emotive, mai exactă, evitînd echivocurile care apar în cadrul altor clasificări. Din această perspectivă, pe lîngă **mijloacele lexicale**, mai distingem:

Mijloacele fonetice (accentul, intonaţia, pauza afectivă, lungiri de sunete, simbolismul fonetic, sunete clare, grave, ascuţite, dulci, dure, deschise, accelerarea, încetinirea vorbirii, aliteraţiile în expresii cu formă fixă: *val-vîrtej*, *multe şi mărunte*, *praf şi pulbere*, *pe cale pe cărare*);

Mijloace morfologice. La nivel morfologic, emotivitatea unităţilor de vocabular este obţinută prin ataşarea unor sufixe emotive: sufixele diminutivale şi cele augmentative. Astfel, cuvinte precum *mândruliţă*, *stejărel*, *ursiţel*, *drăguţ*, *profesoraş*, *scriitoraş*, *măturoi*, *fătoi*, *codoi* surprind emoţiile prin care se caracterizează o atitudine sau alta.

Sufixele capătă sens emotiv şi în cazul în care referentul nu poate avea dimensiuni: *voinicel*, *ursiţel*, *doiniţă*, *ziulică*, *nopticică*.

Mijloace sintactice. Emotivitatea sintaxei este bine pronunţată, mai ales în vorbirea spontană; emoţia, în acest caz, izbucneşte intensă, vie. O expresie a emotivităţii într-un astfel de discurs o reprezintă topica. Bulversarea topicei fireşti (inversiunea) este produsul emoţiei; noţiunea cea mai importantă din punct de vedere subiectiv se axează prin forţa lucrurilor înaintea celei mai puţin importante, indiferent de raportul logic dintre ele [9, p. 68].

Un alt indiciu al emotivităţii, surprins la nivelul sintaxei, este incoerenţa propoziţiilor rostite de cel stăpînit de emoţie. J. J. Rousseau explică acest fenomen astfel: „cuvintele nu sunt niciodată nebune, în schimb sintaxa – da, căci la nivelul frazei încearcă subiectul să-şi facă loc. În străfundul lui, există ceva de genul „halucinaţiei verbale", fraza trunchiată, care se limitează cel mai adesea la partea sa sintactică (*deşi eşti…dacă ar mai trebui încă să…*). Cuvintele ţîşnesc în mintea subiectului fără cea mai mică ordine, căci ele depind de un joc al întîmplării (exterioare sau interioare)" [10, p. 23]. Omul nu întotdeauna găseşte cuvântul care să corespundă celor simţite, exprimându-se incoerent şi ambiguu precum e emoţia ce-l cuprinde.

Pe de altă parte, un rol relevant îl au repetiţiile care accentuează sau insuflă, într-un dialog, adresantului, o emoţie, un sentiment.

Specifice sintaxei afective sunt şi propoziţiile monomembre eliptice care constituie o dovadă că vorbirea evită numirea emoţiei prin cuvinte, preferînd s-o exprime indirect, prin alte mijloace (paraverbale sau extralingvistice).

BDD-A25940 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:04 UTC)

106

Sporirea emotivităţii se obţine la nivel sintactic şi prin intonaţie: propoziţiile interogative retorice au menirea de a-l influenţa, de a-l convinge indirect pe interlocutor de adevărul celor spuse. S-a constatat că emoţiile mirării, bucuriei, indignării sunt mai des exprimate prin propoziţii exclamative şi intero-exclamative, iar cele ale tristeţii – prin propoziţii enunţiative [11, p. 314].

Mijloace stilistice. Emotivitatea unor cuvinte apare drept consecinţă a utilizării lor cu sens figurat (*îngeraş*, *sufleţel*, *odor*, *bou*, *măgar* etc). Deosebit de pregnant este percepută emotivitatea limbajului în figurile de stil (metafore, epitete, comparaţii, imprecaţii, repetiţii, construcţii paralele), dar şi în apelative emoţionale, variante emotive ale cuvintelor care vorbesc despre atitudinea faţă de adresant şi despre intenţiile lui emoţionale, conversivele, zoolexicul şi mitolexicul cu denotat străin, înjurăturile, jargonul. Aspecte de ordin emoţional includ, în semantica lor, frazeologismele: *a o lua la sănătoasa* – emoţia de frică, *a nu-şi afla locul* – nelinişte, *a nu avea ochi să…* – repulsie, *a păzi pe cineva ca ochii din cap* – afecţiune, *a pune ochii pe cineva* – admiraţie, *a i se scurge ochii după ceva* – poftă etc.

În context, de obicei, elementele emotive de la diverse niveluri lingvistice coexistă, se completează reciproc. Astfel, pentru transmiterea unei singure emoţii pot concura concomitent mai multe tipuri de mijloace lingvistice (fonetice, morfologice, lexicale, sintactice). De aceea considerăm mai comodă clasificarea mijloacelor de expresie a emotivităţii conform nivelului lingvistic la care se realizează. Tipologia facilitează delimitarea şi cercetarea unităţilor lingvistice emotive într-un anumit text sau într-o situaţie de comunicare. În acelaşi timp, oferă posibilitatea abordării multiaspectuale a fenomenului complex, în condiţiile în care, în vorbire, aproape orice cuvînt poate deveni, în anumite condiţii, mijloc de exprimare şi comunicare a emotivităţii.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. Ph. Malrieu, *La vie affective*, Paris, 1963.
2. Ch. Darwin, *Expresia emoţiilor la om şi animale*. *Despre instinct*, Bucureşti, 1967.
3. К. Изард, *Эмоции человека*, Moscova, 1980.
4. J. P. Sartre, *Psihologia emoţiei*, Bucureşti, 1997.
5. A. Cosăceanu, *Eléments de grammaire affective*, Cavallioti, Bucureşti, 1996.
6. După: В. И. Шаховский, *Категоризация эмоции в лексико-семантической системе языка*, Voronej, 1987.
7. В. И. Болотов, *Эмоциональность текста в аспектах языковой и неязыковой вариативности*, Taşkent,1981.
8. Н. А. Лукьянова, *Экспрессивная лексика разговорного употребления*, Novosibirsk, 1986.
9. O. V. Alexandrova, *Problemele sintaxei expresive*, Chişinău, 1984.
10. J.-J. Rousseau, *Eseu despre originea limbilor*, Polirom, 1999.
11. A. Dîrul, I. Eţcu, *Capitole de stilistică a limbii moldoveneşti*, Chişinău, 1990.

BDD-A25940 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:04 UTC)